

Anhörigstöd i ordinarie verksamhet inom socialtjänstens verksamhetsområden i Fyrbodals 14 kommuner

En kartläggning

Uddevalla februari 2021

Innehåll

1. Inledning.....	4
2. Syfte och frågeställningar.....	4
3. Tillvägagångssätt.....	5
3.1. Enkätundersökningen	5
4. Anhörigstöd - stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående	6
4.1. Begrepp	6
4.2. Bakgrund	7
4.3. Lagens intentioner och kommunens ansvar	7
4.4. Vilka omfattas av stödet?	8
RESULTAT	9
Fördelning av svar	9
5. Befintligt stöd.....	9
5.1. Är stödet en integrerad del av arbetet i verksamhetsområdet?.....	10
5.2. Strategier och rutiner	10
5.3. Uppföljning	11
5.4. Hur informeras om stödet?	12
5.5. Vilka insatser, stödformer och aktiviteter erbjuds?.....	12
5.5.1. Stödinsatser riktat direkt till anhöriga/närstående	13
5.5.2. Indirekt anhörigstöd – ges till brukare/klient/patient.....	13
5.6. Vilka riktar sig det befintliga stödet till?.....	14
5.7. I vilka sammanhang ges anhörigstöd?.....	14
5.8. Konsekvenser för anhörigstödet i och med pandemin.....	15
6. Utmaningar, styrkor och utveckling.....	16
6.1. Utmaningar och svårigheter	16
6.1.1. Visioner, strategier och riktlinjer.....	17
6.1.2. Implementering, uppföljning och utveckling	17
6.1.3. Tid och resurser	17
6.1.4. Kunskap och kompetens.....	18
6.1.5. Information och kommunikation	18
6.1.6. Anhörigas efterfrågan av stöd	18
6.1.7. Individens självbestämmande vs anhöriga	18
6.2. Styrkor och utveckling	19
6.2.1. Tillgängligt, ändamålsenligt och uppskattat stöd	19

6.2.2.	Bemötande och identifiera behov	19
6.2.3.	Samverkan	20
6.3.	Utveckling och förbättring av anhörigstödet	20
6.3.1.	Strategier, struktur, rutiner och systematik.....	21
6.3.2.	Samordning och samverkan	21
6.3.3.	Definiera insatsen anhörigstöd	22
6.3.4.	Utbildning, kunskap och kompetens	22
6.3.5.	Pågående arbete	22
7.	Slutdiskussion.....	23
BILAGA 1	.....	24
BILAGA 2	.....	26

1. Inledning

De tre FoU-rummen vid FoU Socialtjänst Fyrbodals fick av socialchefsnätverket i mars 2020 i uppdrag att beskriva arbetet och utmaningarna med anhörigstöd¹ i ordinarie verksamhet inom verksamhetsområdena; funktionshinder, socialpsykiatri, IFO samt vård och omsorg. Uppdraget skulle återrapporteras till socialchefsnätverket under sen-hösten 2020².

För att utföra uppdraget tillsatte FoU-rum funktionshinder/socialpsykiatri våren 2020 en arbetsgrupp bestående av Maria Klamas (Fyrbodals kommunalförbund), Maria Ottosson Lundström (Orust) Åsa Engedotter (Tanum) samt Clarie Engström (Munkedal). Lis Palm som ansvarar för de övriga två FoU-rummen bjöds in att delta i denna arbetsgrupp för att alla tre FoU-rummen skulle jobba med samma frågeställningar för att få enhetlighet i uppdraget. Återkoppling till såväl FoU-rummen som socialchefsnätverket har skett kontinuerligt under utredningsarbetet.

Rapporten är disponerad på följande sätt. Vi inleder med en beskrivning av syfte och tillvägagångssätt och en kort introduktion till vad stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående är, både begreppsligt samt utifrån gällande lagstiftning. Därefter presenteras resultatet av enkäten utifrån två delar; ”befintligt stöd” samt ”utmaningar, styrkor och utveckling. Rapporten avslutas med en slutdiskussion där vi försöker lyfta fram de styrkor och utmaningar som identifierats och som kan ligga till grund för ett fortsatt utvecklingsarbete när det gäller stöd i ordinarie verksamhet till personer som vårdar eller stödjer närstående, såväl på kommun- och verksamhetsnivå som på Fyrbodals gemensam nivå.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med kartläggningen är att tydliggöra styrkor och utmaningar i anhörigstödet, det vill säga det stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående som erbjuds inom ramen för det ordinarie arbetet i socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården i Fyrbodals³. Undersökningen omfattar **inte** det arbete som anhörigstödsamordnarna (eller motsvarande funktioner) utför.

Övergripande frågeställningar:

- Hur ser anhörigstödet ut i dag?
- Vad fungerar bra?
- Vilka område behöver utvecklas?

---

¹ i lagtexten heter insatsen ”stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående”

² För att möjliggöra förankring och dialog med de tre FoU-rummen innan rapporten färdigställdes och kunde presenteras för socialchefsnätverket flyttades presentationen fram till februari 2021.

³ Arbetsgruppen valde att inkludera den kommunala hälso- och sjukvården i denna kartläggning för att fånga även deras beskrivning av och perspektiv på anhörigstödet inom dessa verksamheter.

- Vad behövs för att utveckla stödet?

Målsättningen är att resultatet ska kunna användas både kommuninternt och som underlag för eventuella Fyrbodals-gemensamma satsningar.

3. Tillvägagångssätt

Arbetsgruppen har gemensamt konkretiserat uppdraget från socialchefsnätverket. Detta inkluderar utformningen och genomförandet av en enkät, men också sammanställningen av resultatet i föreliggande rapport. Socialchefsnätverket och de tre FoU-rummen har hållits informerade under hela processen. När det gäller FoU-rummen har de mer konkret involverats i arbetet med slutrapporten. Samtliga gavs möjligheten att läsa igenom ett rapportutkast och inkomma med synpunkter och reflektioner. Därefter kompletterades och färdigställdes rapporten utifrån de inspel som FoU-rummen gav. Rapporten presenteras slutligen för socialchefsnätverket den 12 februari 2021.

3.1. Enkätundersökningen

Den tillsatta arbetsgruppen utformade utifrån uppdraget en enkät (bilaga 1). Enkäten skickades ut till samtliga tre FoU-rum samt till sjuksköterskechefs- och rehabchefs-nätverket i oktober 2020. Man ombads att svara en gång per verksamhetsområde i och med att vi önskade tydliggöra stödet inom olika verksamhetsområden. De verksamhetsområden som enkäten syftade att fånga upp var; IFO, socialpsykiatri, funktionshinder, äldreomsorg samt kommunal hälso- och sjukvård.¹³ av 14 kommuner har svarat⁴ på enkäten och alla tillfrågade verksamhetsområden finns representerade i svaren. Totalt har det inkommit 43 svar. Förmodligen har den som fick enkäten skickat den vidare till olika enheter inom verksamhetsområdet. Exempelvis har det från Tanum inkommit fyra svar från funktionshinderområdet och fem från äldreomsorgen. Svaren är dock ganska samstämmiga och alla finns med i sammanställningen.

I ett antal av frågeställningarna var det möjligt att ange frisvar. Det är flera som valt att nyttja den möjligheten och dessa svar har gett många intressanta och viktiga iakttagelser. Frisvaren är sammanställda per fråga och inte utifrån verksamhetsområde eller kommun⁵. I de fall där man har skrivit snarlika svar har vi valt att sammanställa dem till ett svar i rapporten. Ibland har vi valt att använda frisvaren som citat ibland har vi valt att lägga samman flera frisvar till en löpande text.

Enkätsvaren presenteras i resultatkapitlet som vi delat upp i två delar. Den första delen syftar till att ge en bild av det anhängstöd som ges idag och den andra delen fokuserar mer på utveckling av anhängstödet. Där lyfter vi fram vad verksamheterna i dag ser som sina styrkor, det man är bra, på men också det man önskar förändra och utveckla samt vad man tycker sig

---

⁴ Inget svar har inkommit från Bengtsfors

⁵ Det finns dock i bilaga 2 en kortare sammanställning per verksamhetsområde

behöva för att kunna ge ett ännu bättre stöd till de personer som i dag vårdar eller stödjer sina närstående.

4. Anhörigstöd - stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående

Detta avsnitt syftar till att sätta in uppdraget i ett sammanhang. Vi inleder med en kort begreppsutredning, vilket följs av en bakgrundsbeskrivning av utvecklingen av bestämmelsen kring ”anhörigstöd” och hur den regleras i lag. Därefter följer en beskrivning av vad insatsen, ”stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående” syftar till, kommunens ansvar och vilka som omfattas av insatsen.

4.1. Begrepp

När vi talar om stöd till person som vårdar eller stödjer närstående, det vi i dagligt tal kallat anhörigstöd kan det vara på sin plats att tydliggöra vad, för utredningen relevanta begrepp, står för. Socialstyrelsens termbank anger att **anhörig** är person inom familjen eller bland de närmaste släktingarna till skillnad från **närstående** som anges betyda ”person som den enskilde anser sig ha nära relation till”. Två andra angränsande begrepp som kan vara bra att tydliggöra i sammanhanget är anhörigvårdare och anhöriganställd. **Anhörigvårdare** är ”person som vårdar närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller har funktionsnedsättning”. **Anhöriganställd** är ”anhörigvårdare som är anställd av kommunen”. Såväl anhörigvårdare som anhöriganställda kan således omfattas av nämnda ”stöd till person som vårdar eller stödjer närstående”, men som lagen anger, gäller stödet även för de anhöriga som inte per definition vårdar närstående eller är anställda av kommunen för att vårda närstående. I termbanken anges också att man bör observera att termerna anhörig och närstående inte används konsekvent i lagtexterna⁶.

I skrivande stund finns förslaget om ny Socialtjänstlag ute på remiss⁷ där anger utredarna att de anser att bestämmelsen ska omformuleras till att socialnämnden ska erbjuda **närståendestöd** i syfte att stödja och hjälpa **den som vårdar en närstående** som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående med funktionsnedsättning. Utredarna skriver vidare att begreppet närstående tar sikte på såväl personer inom familj och släkt som andra personer som den enskilde har en nära relation till, medan anhöriga avser familjen och den närmaste släkten. Närstående är således ett vidare begrepp som inbegriper anhöriga. I tidigare lydelse av bestämmelsen har begreppet anhörigvårdare använts i rubriken. Detta ändrades emellertid då det ansågs att det bör uppmärksammas att bestämmelsen avser alla personer som vårdar eller stödjer närstående, det vill säga inte bara anhöriga. Utredarna av nya socialtjänstlagen har mot denna bakgrund valt att benämna

---

⁶ <https://termbank.socialstyrelsen.se/>

⁷ Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag SOU 2020:47 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/08/sou-202047/>

insatsen närståendestöd. Begreppet funktionshinder har i den nya lydelsen ändrats till funktionsnedsättning som är det begrepp som används i dag.

Vi kommer, i denna rapport, oftast använda begreppet anhörigstöd i och med att det är det inarbetade vardagliga begreppet och det begrepp som de flesta inom kommunen använder i dagsläget. I vissa lägen använder vi dock den skrivning som anges i lagtexten, ”stöd till person som vårdar eller stödjer närstående”. Även om vi använder begreppet anhörigstöd så omfattar vi med detta även de som per definition inte är anhöriga utan kategoriseras som närstående (till exempel vänner som anges i enkäten).

4.2. Bakgrund

Sedan 1997 finns det en bestämmelse om att socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionsnedsättning. När bestämmelsen först infördes avsåg den erbjudanden om stöd och avlösning och den stod bland socialnämndens generella uppgifter⁸. I 2001 års socialtjänstlag fördes bestämmelsen över till kapitlet med särskilda bestämmelser för målgrupper. Då tillkom också rubriken ”Personer som vårdar eller stödjer närstående”. Den 1 juli 2009 infördes en bestämmelse i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen som anger att socialnämnden ”ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder”.

Bestämmelsen infördes efter förslag från Socialtjänstkommittén. I förarbetena motiverades införandet med att anhörigas insatser inom vård och omsorg alltmer kommit att uppmärksammas genom det växande trycket på äldreomsorgen. I det sammanhanget användes ”anhöriga” som begrepp. Forskningsresultat hade visat att anhöriga svarar för en huvuddel av insatserna inom äldreomsorgen och betydande delar inom andra områden. Förslaget om att socialtjänsten genom stöd och avlösning bör underlätta för närstående som vårdar långvarigt sjuka, äldre och människor med funktionshinder var till en del avsett att skydda och stödja den viktiga resurs som de anhörigas insatser utgör. Men en annan viktig aspekt var att detta i högre grad skulle möjliggöra ökad valfrihet och kontinuitet i omsorgen.^{9 10}

4.3. Lagens intentioner och kommunens ansvar

Stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående regleras i 5 kapitlet, 10 § Socialtjänstlagen¹¹. Där anges, under rubriken ”personer som vårdar eller stödjer närstående”

---

⁸ Lag 1997:313

⁹ Proposition 1996/97:124 sidan 30

¹⁰ I samband med att bestämmelsen trädde i kraft fick Socialstyrelsen i uppdrag att bl.a. informera om och utarbeta vägledning till stöd för tillämpningen av bestämmelsen. Stöd till anhöriga – vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § Socialtjänstlagen vilken har uppdaterats med anledning av ett utvecklingsarbete kring Individens behov i centrum, IBIC. (Stöd till anhöriga Vägledning till kommunerna för tillämpning av 5 kap. 10 § socialtjänstlagen; Socialstyrelsen juli 2016)

¹¹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453

att socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder. Arbetet med stöd till anhöriga ska omfatta socialtjänstens alla verksamheter. I kommunens ansvar ingår att upprätta **planer** för hur bestämmelsen ska tillämpas i socialtjänsten, att **informera** kommuninvånarna om möjligheten att få stöd om man vårdar eller stödjer en närstående, att **avsätta pengar** för anhörigstöd samt att **följa upp arbetet**.

Syftet med stödet är att minska de anhörigas och närståendes psykiska och fysiska belastning. För en del personer handlar det om att få hjälp med insatser som den närstående behöver, för andra handlar det om att de själva behöver få information eller utbildning av kommunen. Exempel på stöd är:

- Information om möjligheter och villkor för att få stöd
- Information om den närståendes sjukdom, funktionsnedsättning, prognos och möjligheter till stöd
- Enskilda samtal och samtal i grupp
- Utbildning, hjälpmedel
- Hjälp i hemmet eller i boende
- Avlösning i olika former
- Ekonomisk ersättning

4.4. Vilka omfattas av stödet?

De som omfattas av och har rätt till anhörigstöd är anhöriga/närstående till personer med psykisk eller fysisk funktionsnedsättning, långvarig psykisk eller fysisk sjukdom samt anhöriga och närstående till personer med missbruks- eller beroendeproblem. Bestämmelsen gäller för föräldrar till barn eller vuxna som stämmer in på något av detta och även för deras eventuella vuxna barn.

Ovanstående definierar de vuxna som omfattas av bestämmelsen när det gäller minderåriga barn så regleras det på annat sätt. Minderåriga barn ger ibland omfattande hjälp och stöd till föräldrar och/eller syskon. Hälso- och sjukvården har ett lagstadgat ansvar att beakta dessa barns behov (5 kap. 7 § HSL), men även socialtjänsten har genom sitt ansvar för att barn får en trygg uppväxt (samt via det förebyggande arbetet) en viktig uppgift i att både upptäcka och stödja barn som anhöriga, när föräldrar har missbruk/beroende, psykisk ohälsa eller andra allvarliga svårigheter som kan påverka föräldraskapet och barns hälsa och utveckling.

Sammantaget är gruppen ”personer som vårdar eller stödjer närstående” en tämligen bred grupp av personer, med olika åldrar, olika relationer till den närstående samt med olika behov av stöd från socialtjänsten.

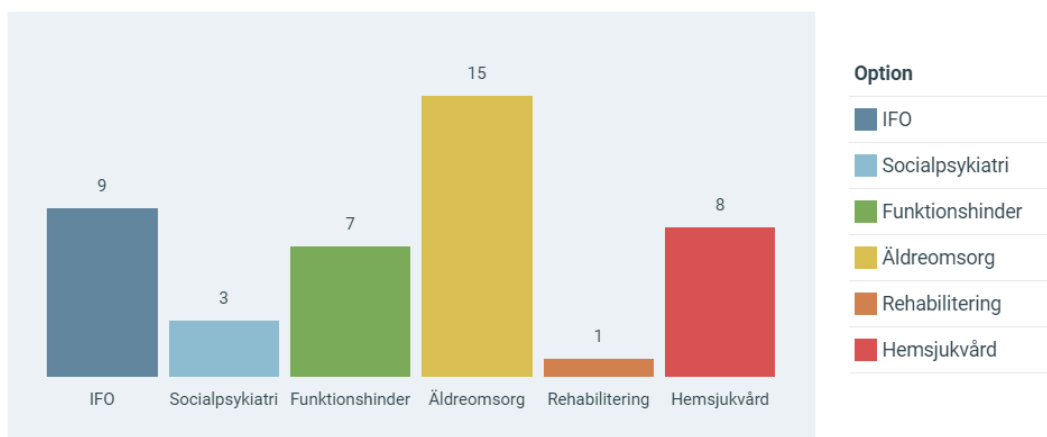
RESULTAT

Resultatavsnittet presenteras i två delar. Den första delen rör det befintliga stödet, det vill säga det stöd man har i dag till personer som vårdar eller stödjer närstående. Den andra delen i resultatet fokuserar på utmaningar, styrkor och utveckling av stödet.

Fördelning av svar

Som tidigare beskrivits, skickades enkäten ut till flera av de nätverk som finns inrättade inom ramen för välfärdsutveckling på Fyrbodals kommunalförbund. Som framgår av tabellen nedan är alla tillfrågade verksamhetsområden representerade, om än i olika grad. Totalt sett har 43 enkät-svar inkommit och 13 av Fyrbodals 14 kommuner har svarat. En kommun, Tanum, har inkommit med flera svar från två av verksamhetsområdena. Dessa svar är tämligen samstämmiga och vi skulle således kunna räkna deras svar som ett från respektive verksamhetsområde. Vi har dock valt att låta deras respektive svar finnas kvar, allt för att tydliggöra bredden och nyanserna i svaren och ta vara på var och ens engagemang i att ha tagit sig tid i att besvara enkäten. Då vi inte avser att analysera materialet på ett sådant sätt där svar räknas numerärt för att betona eller framhäva vissa aspekter ser vi det inte som något problem i att svaren inte är lika många från varje verksamhetsområde. Resultatet ska ses som en första kartläggning, en övergripande bild, för att utifrån det kunna fatta beslut om eventuella fördjupningar som kan behövas utifrån de behov som framkommit.

Inom vilket verksamhetsområde? Endast ett alternativ per enkätsvar.

5. Befintligt stöd

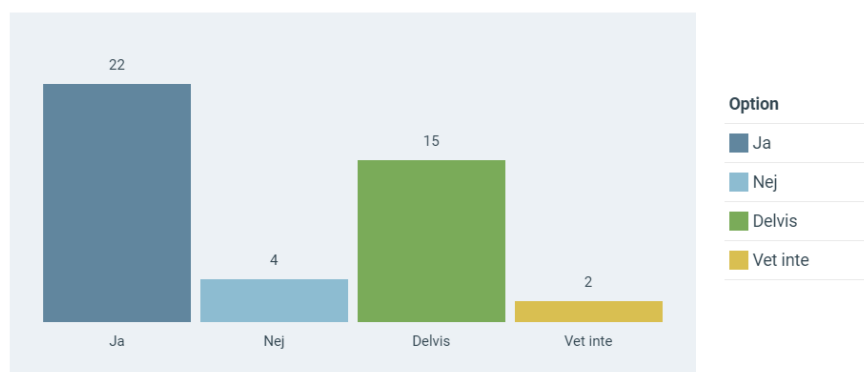
Under denna del av resultatet presenteras det befintliga stödet så som det beskrivits i enkätundersökningen. Vi har valt att presentera resultatet i 8 teman som symboliserar de frågeområden som fanns i enkäten.

5.1. Är stödet en integrerad del av arbetet i verksamhetsområdet?

När det gäller stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående så ska det genomsyra alla verksamheter inom socialtjänsten. När vi ställde frågan om stödet är en integrerad del av arbetet, avsåg vi att försöka fånga i vilken mån anhörigstöd är en naturlig del i det dagliga arbetet och i mötet med brukare/klienter/patienter och dess närstående. Att stödet är en integrerad del i det ordinarie arbetet utesluter inte att man kan ha riktade aktiviteter eller funktioner som särskilt fokuserar ”anhörigstöd”, men förhoppningen med frågan är att få en bild av i vilken mån insatsen ses som ett särskilt spår eller som något som alla medarbetare på alla nivåer jobbar aktivt med. Vi är givetvis på det klara med att denna begränsade studie inte kan ge någon tydlig bild av denna komplexa fråga, men tycker det kan ge en fingervisning om hur verksamheterna ser på och jobbar med frågan.

I svaren framkommer att anhörigstöd erbjuds i 11 av de 13 kommuner som svarat på enkäten. I 37 av 43 svar uppges att anhörigstöd ingår helt eller delvis på ett integrerat sätt i det ordinarie arbetet. Stödet erbjuds i samtliga undersökta verksamhetsområden, förutom inom funktionshinderområdet i Tanum och i Åmål.

Ingår stöd till anhöriga som en integrerad del av arbetet i ditt verksamhetsområde?

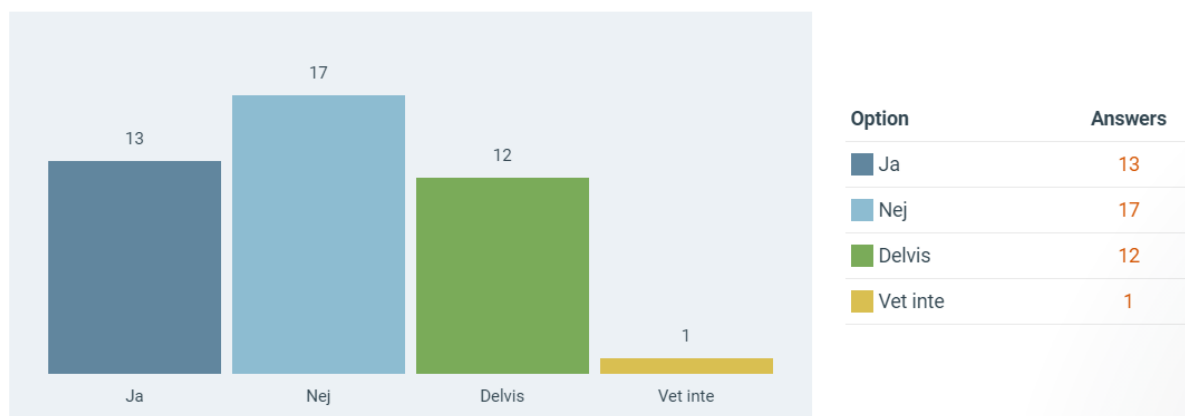

5.2. Strategier och rutiner

I kommunens ansvar ingår att upprätta planer för hur bestämmelsen ska tillämpas i socialtjänsten. I enkäten angav 17 stycken att de saknade strategier/rutiner för hur anhörigstöd ska erbjudas i den ordinarie verksamheten. Av de 13 som angav att strategier/rutiner finns kom nästan hälften (7 stycken) från IFO-området. Att man angett att det inte finns skriftliga strategier/rutiner inom den ordinarie verksamheten innebär inte per automatik att det helt saknas. Som framgår av en kommentar kan det finnas inkluderat i andra mer övergripande strategier

”Det finns ingen särskild rutin men det finns med i den övergripande verksamhetsplanen som omfattar hela socialtjänsten som säger att anhöriga ska ses som en resurs och att samverkan med dem ska utvecklas.”

Finns skriftliga strategier/rutiner om hur stöd till anhöriga ska erbjudas inom den ordinarie verksamheten?

5.3. Uppföljning

Uppföljning är ett av de ansvarsområden som kommunen har när det gäller stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående. Det är dock 24 av 43 som anger att de inte följer upp anhörigstödet, medan det är 17 som svarat att de följer upp anhörigstödet och två som inte vet. Av svaren framkommer att det är fler verksamheter som följer upp stödet än antalet som har skriftliga rutiner/strategier för denna stödform. Det är sju av de 17 som svarat att de följer upp anhörigstödet som också har uppgett att de har strategier/rutiner. Lysekil, Åmål, Trollhättan, Tanum och Färgelanda uppger att de både har strategier/rutiner, att anhörigstöd ingår i det ordinarie arbetet samt att de följer upp rutinerna. Fyra av dessa sju svar är från verksamhetsområde IFO.

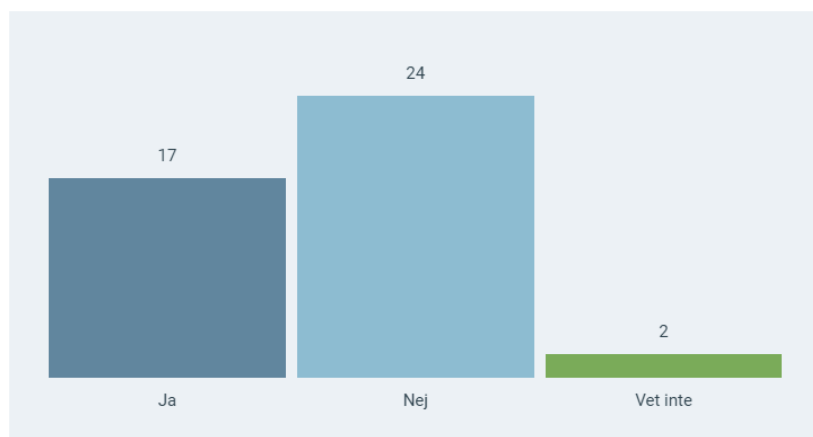
I samband med denna enkätfråga gavs möjligheten till frisvar för att beskriva hur uppföljningen sker. Som framgår sker det på olika sätt och på olika nivåer. Det sker exempelvis via olika former av register, statistik och skriftliga utvärderingar. Det sker via samtal och möten som riktar sig till såväl närstående, som anhörigombud/anhörigstödjare, förvaltningsledning och i dialoger med medarbetare exempelvis vid arbetsplatsträffar. Nedanstående citat får exemplifiera ur uppföljning av stödet görs:

”Regelbundna möten med anhörigombud och anhörigstödjare samt styrgruppsmöten med förvaltningsledning och anhörigstödjare.”

”Kontinuerlig uppföljning av kontaktmannaskap Vi följer upp det genom att utgå från genomförandearbetet med den enskilde.”

”Genom en skriftlig utvärdering. Syftet är att få reda på att det tillfört något för den enskilde samt vad som saknas Vid några tillfällen har enkät lämnats men inte systematiskt. Återkoppling sker muntligt vid avslutsträffen och tas tillvara skriftligt.”

Följer ni upp anhörigstödet som ges inom det ordinarie arbetet?

5.4. Hur informeras om stödet?

I socialtjänstens ansvar ingår också att informera om vilket stöd som finns att tillgå för anhöriga/närstående. Man använder sig av flera kanaler. Det kan ske digitalt via kommunernas hemsidor och deras sociala medier såsom exempelvis Facebook, vilket flera kommuner anger. Framför allt är det verksamheterna IFO och äldreomsorg som anger detta. Information sker också muntligt, man anger att informationen bland annat ges av medarbetarna, men också av så kallade ”anhörigstödambassadörer”. För att informationen ska vara tillgänglig räcker det inte att man använder olika kanaler, informationen måste också anpassas så den blir tillgänglig för alla i samhället. Detta inbegriper till exempel tillgång på information på olika språk. Här anger enkät-svaren att information om anhörigstöd finns tillgängligt på olika språk i tre av de kommuner som svarat på enkäten; i Tanum (inom äldreomsorg), Lysekil (inom hemsjukvård) och i Åmål (IFO). Vi har inte frågat om i vilken mån informationen finns anpassad utifrån olika kognitiva förutsättningar, det vill säga på lätt svenska, bildstöd, talsyntes, tecken med mera. Detta utesluter dock inte att sådana anpassningar av informationen finns tillgängliga.

5.5. Vilka insatser, stödformer och aktiviteter erbjuds?

På frågan om vilka insatser, stödformer och aktiviteter man erbjuder till närstående erhöll vi många svar. Det synliggör det mångfacetterade område som anhörigstöd faktiskt kan innebära, som förhoppningsvis också kan spegla de olika behov som anhöriga kan ha för att de i sin tur ska ha ökade förutsättningar för att vårda och/eller stödja ”sin/sina” närstående. Stödet kan ges både direkt till den person som vårdar och/eller stödjer och dels indirekt via insatser till dennes anhörig/närstående. De stödinsatser som ges indirekt, det vill säga, via brukaren/klienten/patienten, kan ges både som service och biståndsbedömd insats.

Vi bjuder här på ett axplock av vad svaren gav:

5.5.1. Stödinsatser riktat direkt till anhöriga/närstående

Individuellt

- Information ges om såväl verksamhet som om brukaren vid behov
- Information som anhörig efterfrågar kan vara exempelvis om god man, HSL, kyrka, avgifter osv
- Info-blad
- Information om möjligheter och villkor för att få stöd
- Information om den närståendes sjukdom, funktionsnedsättning, prognos och möjligheter till stöd.
- Enskilda samtal
- Utbildning, hjälpmedel
- Ekonomisk ersättning
- Kontakt med anhörigstödsamordnare
- Anhörigträffar på boende
- Bjuder in anhöriga till dialog vid uppföljningar/planering av beviljade insatser (efter godkännande från brukaren)
- Stöd och samtal via anhörigcentralen.
- Förmedling av kontakter till andra berörda såsom; intresseorganisationer, kvinnojour, socialtjänsten, polis

Grupp

- Anhörigdag
- Anhörigträffar
- Aktiviteter och sammankomster i det dagliga arbetet i verksamheten och via anhörigträffar.
- Gruppträffar, utflykter, föredrag, undervisning, årliga återkommande evenemang
- samtal i grupp
- Anordnar träffar på boenden kontinuerligt.
- Vi har grupper dit anhöriga kan vända sig och delta via anhörigstödet till riktad grupp psykisk ohälsa
- Fler digitala lösningar finns för att erbjuda mötestillfällen mellan brukaren och dess anhöriga finns när fysiska möten inte är möjliga pga. olika omständigheter.
- Vi erbjuder stöd via digitala lösningar som tex "en bra plats".
- Anhörigstöd med fokus på förebyggande stöd.

5.5.2. Indirekt anhörigstöd – ges till brukare/klient/patient

- Växelvård
- Kostnadsfri avlösning
- Hjälps i hemmet eller i boende

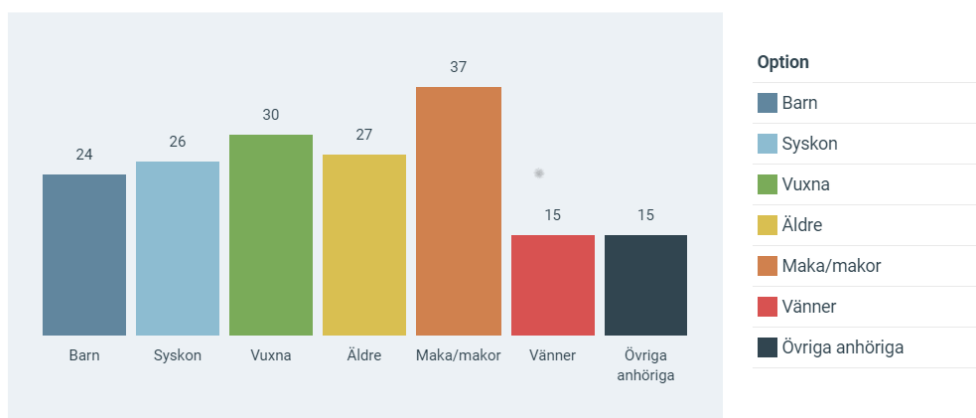
- Avlösning i olika former
- Dagverksamhet finns som insats både med och utan bistånd.

5.6. Vilka riktar sig det befintliga stödet till?

I de verksamheter som denna undersökning studerar ser målgruppen, det vill säga brukarna/klienterna/patienterna, olika ut, men tittar man på verksamhetsområde för verksamhetsområde finns en ökad tydlighet kring till vem/vilka verksamheten vänder sig till mer specifikt. Det kan vara fokus på särskilda problemområden (missbruk, socialpsykiatri mm) eller särskilda åldersgrupper (äldreomsorg, korttidsverksamhet för barn och unga mm). Givetvis är skillnaderna på individerna ändå stora inom respektive verksamhetsområde. När det gäller deras anhöriga/närstående, det vill säga de personer som omfattas av det anhörigstöd som socialtjänsten erbjuder så kan det vara personer i alla åldrar och med olika behov av ”anhörigstöd”.

När vi tittar på de svar som inkommit när det gäller vem som omfattas av deras anhörigstöd så kan vi se att det är främst inom IFO, äldreomsorg och hemsjukvård som anhörigstödet vänder sig till kategorin ”barn”. Vi har dock inte specificerat frågan och av det skälet framgår det inte med tydlighet om det är vuxna barn eller minderåriga barn som avses. En trolig förklaring kan dock vara att man inom IFO-verksamheterna möter fler minderåriga barn som närstående än inom äldreomsorgen. Inom de tre verksamhetsområdena som tidigare nämnes, IFO, äldreomsorg och hemsjukvård riktar sig anhörigstödet i många fall till maka/make. Socialpsykiatrin är det enda verksamhetsområde som angett ”vänner” som målgrupp för deras anhörigstöd, där poängterar man vidare att just målgruppen personer med psykiska funktionsnedsättningar har en mer begränsad grupp av anhöriga/närstående runt sig.

Vilka grupper av anhöriga berörs av ert stöd? Flera alternativ är möjliga

5.7. I vilka sammanhang ges anhörigstöd?

För att sätta stödet i ett sammanhang och synliggöra om det finns specifika situationer där anhörigstöd ges bad vi informanterna berätta om detta i enkäten. De frisvar som inkom var:

- Vid sjukdom och dödsfall.
- Vid upprättande av genomförandeplan, SIP¹², VPL¹³.
- Vid inflyttning
- Genom att ge information från rond, om närstående inte varit med.
- Vid behov
- Vid komplexa, svåra situationer och vid krisreaktioner så erbjuder man oftast närstående anhörigstöd.
- I samband med avlastning för anhöriga.
- I enskilda samtal och/eller i anhörigstödsgrupper utifrån närståendes missbruk/beroende eller samsjuklighetsproblematik.
- I stödgrupper för barn/unga som lever med föräldrar som har psykisk ohälsa och/eller missbruksproblematik
- Vid familjebehandling
- Vid avlastning
- Vid utredning och handläggning av stöd inom socialpsykiatri

5.8. Konsekvenser för anhörigstödet i och med pandemin

2020 har präglats av den pandemi vars konsekvenser har påverkat oss på många sätt, inte minst inom socialtjänstens verksamhetsområden. Det har bland annat inneburit restriktioner med perioder av besöksförbud inom äldreomsorgen, stängningar av daglig verksamhet, rekommendationer om att minska antal sociala kontakter, att hålla avstånd med mera. Detta har ställt ökade krav på våra verksamheter och även inneburit en anpassning och idérikedom om hur man skulle kunna hålla i restriktionerna, men samtidigt möjliggöra för närstående att ha kontakt på ett säkert, och i många fall, nytt och annorlunda sätt. Vardagslivet med pandemin har medfört ökade påfrestningar för såväl brukare/klienter, deras närstående och personal. Vi tog av detta skäl tillfället i akt att ställa frågan till våra informanter om vilka konsekvenser de sett när det gäller stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående i och med pandemin.

Ett fåtal svar anger att anhörigstödet inte har påverkats i och med pandemin, utan att stödet är oförändrat och att man ger samma anhörigstöd som tidigare. Ett par av dessa anger att man ställt om till mer digitala möten och telefonsamtal i och med att det inte varit möjligt med fysiska möten på samma sätt som tidigare.

En sammanställning av de frisvar som inkommit visar att det blivit ett **ökat tryck** på verksamheten. I och med att den psykiska ohälsan och oron i samhället har ökat generellt menar man att det också har ökat behovet av stöd hos anhöriga.

När det gäller **kontakt och kommunikation** så har det blivit förändrat på flera sätt. Man har inte kunnat nå ut till anhöriga på samma sätt som tidigare. Några menar att kommunikationen blivit sämre, några att kontakten inte blivit lika frekvent eller omfattande som tidigare. Skälen

---

¹² Samordnad individuell plan

¹³ Vårdplanering

till detta som anges är dels besöksförbudet som funnits på särskilda boenden för äldre, dels rekommendationerna om att hålla nere antalet fysiska kontakter, men närståendes rädsla för smitta har också påverkat. Att inte kunna mötas fysiskt menar man leder till att man på ett sätt tappar kontakten med varandra. Verksamheterna har försökt att hitta säkra sätt för att ha fortsatt kontakt. Det som ökat stort är kontakter via telefon och via e-post. Det har fungerat men kan ändå försvåra arbetet då man menar att ett fysiskt möte är att föredra, i synnerhet om det är nya ärenden. En komplikation som man uppmärksammat är också att missförstånden blir fler via telefon än då man ses fysiskt.

De **aktiviteter/insatser** man normalt sett har som stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående har också de **förändrats** och i vissa fall helt **ställt in** vilket givetvis påverkar belastningen för anhöriga. Det rör såväl de insatser/aktiviteter som vänder sig specifikt till de närstående och de som vänder sig implicit till de närstående, dvs de insatser som ges till brukaren/klienten/patienten. Någon beskriver hur man har fortsatt att erbjuda anhörigstöd, men att verksamheten bedrevs utomhus en period och även till viss del skett digitalt eller via telefon. Ett svar beskriver hur all gruppverksamhet varit stängd mellan mars-oktober. Ett annat svar anger att dagverksamheten varit helt stängd och att inga fysiska grupper eller möten har varit aktuella under våren. Anhörigstödsgrupper har inte varit möjligt att erbjuda i samma utsträckning som tidigare. Ett annat svar anger att man under en viss period inte kunnat erbjuda vare sig dagverksamhet eller växelvård. Det har också varit svårare att erbjuda avlösning och avlastning. I de aktiviteter/insatser man ändå genomfört har man i vissa fall och under vissa perioder märkt ett minskat deltagande. Allt sammantaget har givetvis medfört en mer ansträngd situation för de anhöriga.

En intressant aspekt som vi menar är värd att också lyfta är att man anger att verksamheten (personalen) har blivit **mer involverade** i relationerna mellan brukare/klient och anhöriga, vilket man sett som positivt. **Andra aktörer** och **andra funktioner** anges också ha bidragit till stötta upp. Exempelvis har anhörigstödet i samverkan med kyrkan hjälpt till med inköp för de äldre. Personal i anhörigstöd har också hjälpt till att svara i telefonen när trycket på kommunens växel varit stort.

6. Utmaningar, styrkor och utveckling

I detta avsnitt redovisas i tre olika teman utifrån de utmaningar/svårigheter som uppmärksammas, de styrkor man upplever sig ha samt det verksamheterna har behov av för att kunna utveckla stödet till personer som vårdar eller stödjer närstående.

6.1. Utmaningar och svårigheter

I detta avsnitt presenteras det informanternas lyft fram som utmaningar och svårigheter när det gäller anhörigstödet. Vi har valt att gruppera svaren för att synliggöra vad det är för utmaningar och svårigheter som upplevs. Utöver nedanstående har det i enkätsvaren också framkommit att pandemin försvårar anhörigstödet, vi valde dock att presentera det resultatet mer utförligt under rubrik presentera anhörigstödet i relation till pandemin under rubrik 5.8.

6.1.1. Visioner, strategier och riktlinjer

I svaren anges att anhörigstöd till större del borde vara integrerat i den ordinarie verksamheten och att alla medarbetare borde känna ansvar för anhörigstödet, men det upplevs vara svårt att få det levande och vardagligt. Det kan kopplas till avsaknaden av tydliga visioner och strategier, vilket kan försvåra anhörigstödet och även kommunala riktlinjer kan upplevas som ett hinder när det gäller anhörigstöd. Flera saknar visioner för och en systematik i hur verksamheterna ska jobba med anhöriga. Någon framför att det saknas ett tydligt uppdrag för anhörigstöd. Det finns inte klart och tydligt formulerat vad ett anhörigstöd förväntas vara. Informanterna uppger att man arbetar relationsskapande ur ett brukar- och verksamhetsperspektiv, men har inte samma fokus på anhörigperspektivet.

6.1.2. Implementering, uppföljning och utveckling

En annan aspekt som lyfts fram handlar mer om implementering av anhörigstöd och att upprätthålla det i samtliga verksamheter. Svaren anger att det är en utmaning att hålla anhörigstödet levande inom hela verksamheten. Flera anger att man idag oftast hänvisar anhöriga till anhörigcentralens verksamheter. Utan denna verksamhet skulle utmaningarna vara större för den ordinarie verksamheten menar man. Det som rör uppföljning och utveckling av anhörigstödet ses också som utmanande att få till.

6.1.3. Tid och resurser

Tid och resurser försvårar ibland möjligheten till ett gott anhörigstöd. Flera upplever det svårt att räkna till och kunna ge stöd till alla målgrupper. Upplevelsen är att många anhöriga säkerligen skulle behöva mycket mer stöd och hjälp än vad de får idag och enkätsvaren visar också att det i vissa fall är stor efterfrågan på stöd från anhörigsamordnare. I vissa avseenden behöver prioriteringar göras vilket framgår av följande citat;

”Det är inte alltid det går att lägga de resurserna som hade behövts på just stöd till anhöriga utan fokus blir på att få till de insatser som kanske den närstående är i behov av. Fokus på eventuella insatser eller kunskap/utbildning som den anhörige då kan tänkas behöva riskerar att hamna längre ned på prioriteringslistan, vilket kan skapa än mer psykisk och/eller fysisk belastning för den anhöriga.”

Det kan också vara svårt att prioritera anhörigstöd eftersom det inte är en biståndsbedömd insats menar informanterna. Ett önskemål som framkommer är att man i högre utsträckning skulle kunna prioritera anhöriga och jobba mer förebyggande, innan det finns beslut på insatser. Något som tros syfta till att bättre ta vara på anhöriga som resurs och se till att de får det stöd de behöver så de kan ”orka med” situationen. En annan aspekt som kan kopplas till begränsade resurser handlar om möjligheten eller snarare svårigheten att ge anhörigstöd på grund av att man är en liten enhet med begränsat antal socialarbetare. Något som detta citat från IFO visar på:

”Vi är få personer i verksamheten vilket gör det svårt att säkerställa att inte en person som söker stöd för sitt missbruk och dennes anhöriga ska träffa samma behandlare.”

6.1.4. Kunskap och kompetens

Det saknas ibland tillräckliga kunskaper om hur man ska stödja anhöriga på bästa sätt, men också kunskap och metoder för att kunna lyssna. När det gäller kunskap och kompetens så framförs också problemet med att behålla utbildad personal, det gäller till exempel så kallade ”Kaktusgrupper” som riktar sig till barn. Utöver det så anges att personalen behöver stöttning och vägledning i bemötande av anhöriga.

6.1.5. Information och kommunikation

En utmaning berör information och kommunikation. Man ser utmaningar i att göra insatsen känd och nå ut med vilket stöd som faktiskt finns till anhöriga. Det framkommer också att det är svårt att få kontakt med anhöriga och ge dem det stöd de behöver då.

6.1.6. Anhörigas efterfrågan av stöd

En försvårande aspekt av anhörigstödet har med anhörigas efterfrågan av stödet att göra. Det kan ibland vara svårt att genomföra gruppverksamheter för anhöriga då det kommer in för få anmälningar. Det framkommer också att anhöriga ibland tackar nej till anhörigstöd, med argumentet att de vill ”kämpa på ett tag till”. Detta ser informanterna som en stor risk, då det kan leda till att anhöriga inte kommer att orka lika länge som om de kanske tagit emot anhörigstöd för att avlastas. När det gäller socialpsykiatrin så framkommer det att brukare med psykiska funktionsnedsättningar har få eller ibland inga anhöriga som vare sig vill, kan eller orkar engagera sig.

6.1.7. Individens självbestämmande vs anhöriga

Det kan ibland bli en konflikt, ett etiskt dilemma, när det gäller relationen mellan individens självbestämmande och anhörigas önskan om och behov av delaktighet och insyn. Detta dilemma kan komma till uttryck när det gäller anhörigstöd. När det gäller vuxna är det individen själv som avgör i vilken mån anhöriga ska vara informerade, involverade eller inte. Verksamheterna, personalen är satta att hantera detta dilemma på bästa sätt. Nedanstående citat får gestalta detta:

”När den enskilde inte samtycker till kontakt med anhöriga, då är utmaningen att hålla kontakt och engagemang via enheterna, att beskriva vilket stöd som vi ger och hur insatsen kan utformas utan att diskutera enskilda angelägenheter som vi inte har samtycke till. När anhöriga är mycket engagerade och vill ha mer kontakt och engagemang än den enskilde vill/klarar av då kan verksamheten ha strategier att begränsa kontakten och försöka kanalisera engagemanget samt att ha kontakten med anhörig.”

6.2. Styrkor och utveckling

På frågan ”vad är ni bra på”, vilken sammanfattas under denna rubrik, framkommer flera aspekter som anses relevanta att lyftas och ta vara på så att dessa delar bibehålls. Det är angeläget och viktigt att utgå från styrkor och förmågor när det gäller utvecklings- och förändringsarbete, oavsett om det gäller enskilda brukare, medarbetare eller hela verksamheter.

6.2.1. Tillgängligt, ändamålsenligt och uppskattat stöd

I resultatet framkommer det på flera sätt att informanterna upplever sig ha ett tillgängligt, ändamålsenligt och uppskattat stöd. Ibland framhålls särskilda verksamhetsområden, ibland särskilda former av anhörigstöd och ibland den kunskap och kompetens som finns hos medarbetarna. I vissa fall påtalas att man lutar sig på resultat från genomförda utvärderingar. Att utvärderingar som underlag inte påtalas utesluter inte att utvärdering eller uppföljning är gjord. Detta tema belyses med stöd i citat hämtade från frisvaren i enkäten.

”Vi har mycket fina resultat på anhörigträffarna med mycket nöjda deltagare. Anhörigstödgrupper får höga poäng i genomförda utvärderingar och skapar gynnsamma kontakter som lever vidare även efter avslutad insats.”

”Gott anhörigstöd i demensvården där sjuksköterska bokar in tider med de närstående som behöver stöd för de som vårdar i egna hemmet. Inom demensvården på särskilt boende fungerar stödet till de anhöriga bra.”

”Hög grad av tillgänglighet, anhöriga erbjuds en tid för samtal kort efter att kontakt tagits.”

”Genom vårt resurs- och behandlingsteam kan vi erbjuda riktigt bra och professionellt samtalsstöd exempelvis.”

”Anhörigstödgrupperna avseende missbruk är väldigt uppskattade så det är vi nöjda över. Anordnas cirka fyra gånger per år. Erbjuder även stöd individuellt vid behov.”

”Socialpsykiatriska insatser i hemmet utförs av hemtjänsten i X-kommun. Här beskriver personal att man ibland har samtal med anhöriga kring brukarens situation och att anhöriga kan känna en avlastning när dom får höra att någon ”tar över” när det tex är en orolig period för brukaren. Citat från en undersköterska ”vi försöker göra ett så bra jobb som möjligt så att anhöriga har förtroende för verksamheten och vågar släppa taget ibland”.

”Vi bjuder in till och genomför anhörigmöten inom boendestödet vilket varit mkt uppskattat.”

6.2.2. Bemötande och identifiera behov

Temat ”bemötande och identifiera behov” har en tydlig koppling till ovanstående tema, men förtjänar ändå ett eget stycke eftersom förmågan att identifiera behov av anhörigstöd och ett gott bemötande kan ses som grundläggande för att kunna uppnå ett ändamålsenligt och uppskattat stöd. För att uppmärksamma de anhörigas behov lyfter man fram sådant som förmåga att se den anhörige, men också förmåga att lyssna in och ibland även trösta anhöriga.

Genom dialog med anhöriga kan behovet av stöd identifieras och det stöd som erbjuds kan då bli mer distinkt utifrån var och ens behov. Vi bjuder på några citat från frivaren för att belysa vad informanterna lyft fram som sådant de ser att de är bra på.

”Att se anhöriga och lyssna in. Att erbjuda stödjande samtal, att lyssna och trösta. Att tidigt identifiera anhörigstöd. Bemötande och bra samarbete. Vi är bra på gott bemötande och att se den anhörige när den behöver stöd.”

”Att hjälpa den anhöriga att fokusera på sig själv och vad denne själv kan påverka/förändra istället för att fokusera på hur den anhöriga kan förändra personen den lever med/står nära.”

”Ge närstående tid utifrån uppmärksammat behov.”

”Att anpassa stödet individuellt och i små grupper för att tillgodose behovet.”

6.2.3. Samverkan

Även om denna kartläggning syftar till att lyfta fram det anhörigstöd som ges i ordinarie verksamhet finns det anledning att lyfta även det anhörigstöd som på något sätt involverar och berör samverkan med andra. I synnerhet eftersom informanterna lyft detta som en styrka hos dem. Det handlar dels om samverkan inom kommunen, dels om samverkan med andra aktörer.

”Vi har bra samverkan med regionen som rör barn samt i beroendefrågor.”

”Bra på att samverka med andra aktörer i kommunen.”

”Vi har ett väl fungerande anhörigstöd med anhörigkonsulent vilket gör att övriga lutar sig lite tillbaka.”

”Anhörigstöd är en viktig funktion för personer i ordinärt boende, men på enheterna är det omvårdnadspersonalen som mycket av anhörigstödet landar på.”

6.3. Utveckling och förbättring av anhörigstödet

Vid utveckling, förändring och förbättring av verksamheter och insatser är det behoven som ska vara utgångspunkten och styra. Det blir då möjligt att kunna vara mer distinkt i hur verksamheten ska utvecklas för att kunna uppnå lagens intentioner. När det gäller de behov som verksamheterna lyft fram i denna enkät, för att kunna utveckla och förbättra anhörigstödet så presenteras det i fyra teman och avslutas med ett avsnitt om det utvecklingsarbete som redan pågår. Förhoppningen är att detta ska kunna synliggöra de delar som respektive kommun/eller verksamhetsområde kan ta tag i, men också det vi skulle vinna på att utveckla och förbättra gemensamt på Fyrbodalnivå. Som synes finns det en hel del som lyfts fram som tänkbara utvecklingsområden, vilket också var ett av svaren vi fick på denna fråga ”en hel del”. Övergripande skulle man kunna säga att det med tydlighet framkommer att det finns ett behov av att få upp anhörigstödsfrågorna på agendan.

6.3.1. Strategier, struktur, rutiner och systematik

Flera av kommentarerna i enkäten hade sin utgångspunkt i behovet av att få en tydligare struktur och riktning på anhörigstödsarbetet. Det handlade både om behovet av en övergripande vision och strategi så att uppdraget skulle bli mer tydligt och sanktionerat och därmed skulle kunna prioriteras, men det handlade också om mer verksamhetsnära delar såsom att skapa rutiner och en ökad tydlighet om vad anhörigstöd ska vara, vem vilka som ska utföra det och på vilket sätt. Återigen påtalas behovet av att lyfta och tydliggöra anhörigperspektivet, vilket citaten nedan avser att belysa.

”Rutiner behövs skapas för hur stöder ska utföras, dessa bör vara väl förankrade från ledningen och sen jobbas med att utveckla på varje arbetsplats.”

”Att få en systematisk strukturerad arbetsmetod och vision för hur verksamheterna ska arbeta med anhörigarbete. Vi arbetar ju relationsskapande ur brukar- och verksamhetsperspektiv men inget anhörigperspektiv.”

”En tydlig struktur, rutiner och planering för stödet som en del av ordinarie verksamhet.”

6.3.2. Samordning och samverkan

Samordning kring anhörigstöd tas upp på olika sätt. Ett svar anger att ett sätt att utveckla anhörigstödet skulle kunna vara en gemensam strategi. Detta är något som man skulle kunna arbeta med gemensamt, antingen på ett verksamhetsövergripande plan i den egna kommunen eller flera kommuner gemensamt. Det behövs då också diskuteras i vilken mån strategin ska vara gemensam för samtliga verksamhetsområden eller om det kan/borde skilja sig åt och i så fall på vilket sätt.

Behov av samordning handlar i enkätsvaren också om samordning av stödinsatser, men också om att synliggöra vad det är de anhöriga har behov av och vad kommunen ska erbjuda utifrån lagens intentioner.

”Vi behöver ha en samordning och se vad vi behöver erbjuda de anhöriga - detta håller vi på att arbeta med nu för att kunna göra annorlunda under 2021”

En tredje form av samordning rör de personer/funktioner som ska jobba med anhörigstödet och vissa ser ett behov av en samordnare av anhörigstöd.

”Vi har idag ingen samordnare kring detta. Det är medarbetarna ute som är i kontakt med de anhöriga som ger stöd. Vi håller på att titta på hur jobba annorlunda i detta med mer inriktning under 2021”

”Mer samarbete av centralt anhörigstöd med min och personalens medverkan.”

”Samverkan med andra/nätverk”

Utöver det framkommer behovet av ökade resurser så att anhörigstödet skulle kunna utvecklas, det innebär bland annat mer personal och/eller en resursperson med fokus på just anhörigstöd.

6.3.3. Definiera insatsen anhörigstöd

Det framkommer att verksamheterna har behov av att utveckla och tydliggöra vad anhörigstöd är och när det ska ges och av vem. Det kan kopplas till behovet av struktur och systematik men vissa av svaren är på en mer konkret nivå. Det handlar dels om att det ska bli tydligt för verksamheten och personalen om hur insatsen anhörigstöd ska definieras och konkretiseras, dels om behovet av att kunna tydliggöra detta för anhöriga/närstående så de vet vad de kan få för olika former av stöd. Detta ses som särskilt relevant för att minska risken för att anhöriga i ett tidigt skede ska tacka nej till anhörigstöd och på så sätt öka risken för att de i förlängningen inte ska orka.

6.3.4. Utbildning, kunskap och kompetens

När det gäller utbildning, kunskap och kompetens är det flera som skriver att utbildning kring anhörigstöd är behövligt. Några av informanterna lyfter fram specifika teman som man ser ett behov av kompetensutveckling i såsom:

- Samverkan och samarbete med individen nätverk
- Samtalsmetodik exempelvis MI
- Evidensbaserad utbildning i anhörigstöd (främst till barngruppen)

Utöver det lyfts andra delar som man vill jobba med vilka kan relateras till detta tema:

- Stärka och vägleda personal som möter anhöriga i sitt arbete.
- Kontaktmannaskap och gemensamma anhörigträffar på SÄBO
- Utveckla de digitala alternativen som finns på marknaden
- Förstärka barnperspektivet oavsett små eller stora barn. Viktigt att uppmärksamma om det finns barn vid kontakt med brukare/förälder som har en psykisk funktionsnedsättning

6.3.5. Pågående arbete

Av enkäten framgick också det utvecklingsarbete som redan pågår i våra kommuner vilka vi har valt att lyfta fram här, då detta utvecklingsarbete har en grund i de behov som finns när det gäller anhörigstöd.

- Arbete pågår med fokus på barn som anhöriga.
- Vi har en arbetsgrupp inom förvaltningen som ser över hela stödet till anhöriga tillsammans med företrädare för brukarföreningar.
- Vi har bildat en arbetsgrupp övergripande för att se över stödet till anhöriga.
- Bildat en arbetsgrupp för att se över stödet till anhöriga.
- Vi jobbar med att anhörigstöd ska integreras i Kommunikationsavdelningen och även få uppdrag från Kommunledningen

7. Slutdiskussion

Vi kan konstatera att det görs mycket i våra verksamheter och ges mycket anhörigstöd. Stödet ser till viss del olika ut i olika kommuner och i olika verksamheter. En förklaring till det kan givetvis vara den individuella anpassning som görs och ska göras utifrån målgrupp, problem och behov av stöd. En annan förklaring, vilket också resultatet visar, är att anhörigstödet behöver formaliserat på ett annat sätt. Det handlar dels om mål och syfte med anhörigstödet formulerat på en övergripande nivå i form av strategier etc. Kopplat till detta görs det också tydligt att flera har behov av att arbeta mer systematiserat med uppföljning av anhörigstödet. Resultaten visar också om behovet av att definiera tydligare vad anhörigstöd står för och vad det ska inkludera samt hur man ska jobba med det inom olika verksamheter. Utbildning som på olika sätt kan främja möjligheterna till ett gott anhörigstöd lyfts också fram. Ytterligare utmaningar kan vara att nå anhöriga och göra dem delaktiga, inte minst i de situationer när den det berör inte vill involvera sina anhöriga.

Vår förhoppning är att denna kartläggning ska ge kommunerna en gemensam utgångspunkt och inspiration för att kunna jobba vidare med en utveckling av anhörigstödet oavsett om det sker lokalt i respektive kommun och/eller verksamhet eller i samverkan på Fyrbodalnivå. Vi hoppas också att denna kartläggning satt ljuset på, inte bara det som behöver utvecklas och förändras när det gäller anhörigstöd, utan också på allt som redan görs och uppskattas av anhöriga och brukare/klienter/patienter.

Nästa steg hoppas vi blir en diskussion med utgångspunkt i denna kartläggning för i vilken mån det finns behov av att jobba vidare med någon av delarna på Fyrbodalnivå i våra olika chefsnätverk. Under slutarbetet med den här rapporten kom Socialstyrelsen ut med sin rapport ”Anhöriga som vårdar eller stödjer närstående äldre personer” som är ett underlag till en nationell strategi för anhöriga¹⁴. I vårt fortsatta arbete ser vi framemot att ta del av det fortsatta arbetet med en sådan nationell strategi och hur den kan bilda en ram för anhörigstödet i våra kommuner.

---

¹⁴ [Anhöriga som vårdar eller stödjer närstående äldre personer \(socialstyrelsen.se\)](https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/utredningar-och-rapporter/2018/anhoriga-som-vardar-eller-stodjer-narstaende-aldre-personer)

BILAGA 1

ENKÄTFRÅGOR

1. Informationsfrågor/bakgrund

- *Vilken kommun arbetar du inom? Alla kommunalternativen att välja på. Endast ett val.*
- *Inom vilket verksamhetsområde? Flera svarsalternativ är möjliga:*
  - IFO
  - Socialpsykiatri
  - Funktionshinder
  - Äldreomsorg
  - Rehabilitering
  - Hemsjukvård

2. Strategier/rutiner och arbetsätt

- *Ingår stöd till anhöriga som en integrerad del av arbetet i ditt verksamhetsområde?*

Ja, nej, delvis, vet inte

- *Finns skriftliga strategier/rutiner om hur stöd till anhöriga ska erbjudas inom den ordinarie verksamheten?*

Ja, nej, delvis, vet inte

- *Erbjuds stöd till anhöriga även om skriftliga rutiner saknas?*

Ja, nej, delvis, vet inte

- *Följer ni upp anhörigstödet som ges inom det ordinarie arbetet?*

Ja, nej

- *Kort beskrivning om uppföljningen*

Frisvar är möjligt

3. Kommunikation om anhörigstöd

- *Vilka former av kommunikation används för att informera anhöriga?*

Alternativ; Skriftligt? Muntligt? Digitalt, Olika språk? Annat ge exempel – frisvar är möjligt

- *I vilka sammanhang ges anhörigstöd? Var, hur och när och med vem?*

Frisvar är möjligt

- *Vilka grupper av anhöriga berörs?*

Barn, vuxna, äldre, maka/makor, vänner, övriga anhöriga? Flervalsoalternativ

4. Styrkor och Utmaningar

- *Vilka utmaningar och/eller svårigheter finns kring anhörigstöd i verksamheten?*

Frisvar är möjligt

- *Vad är ni bra på? Dela med dej av goda exempel*

Frisvar är möjligt

5. Utveckling

- *Vad behövs för att utveckla anhörigstödet i din verksamhet?*

Frisvar är möjligt

Extrafrågor:

6. COVID-19. Pandemin och anhörigstöd

- *Vilka konsekvenser har pandemin inneburit för anhörigstödet?*

Frisvar är möjligt

- *Vilka anpassningar har gjorts för att erbjuda anhörigstöd kopplat till COVID.*

Frisvar är möjligt

BILAGA 2

Kort beskrivning utifrån respektive verksamhetsområde

Här ges en kort presentation av resultatet utifrån respektive verksamhetsområde. I och med att det är olika antal inom respektive verksamhetsområde som besvarat enkäten så ser sammanställningarna olika ut.

- **IFO**

De verksamheter som har anhörigstöd som en integrerad del av verksamheten och som följer upp stödet, finns främst inom IFO-området. IFO-området önskar också i större utsträckning hjälp med att prioritera, att räkna till, att komma i kontakt med anhöriga, att ha mer redskap, exempelvis MI för att samtala med anhöriga.

Resultatet visar att det inom flera IFO-enheter (sex av nio) finns rutiner och strategier för anhörigstöd. Det finns också insatser på såväl grupp- som individnivå och man följer ofta upp insatserna. Enkätsvaren från IFO visar också att det i deras uppföljningar framkommer att anhöriga uppskattar anhörigstödet, och hur man använder resultaten från uppföljningarna för verksamhetsutveckling. Anhörigstödet inom IFO ges framförallt till barn och make/makar, men alla grupper berörs. Det är främst anhöriga med närstående som har missbruksproblematik och/eller psykisk ohälsa som tar del av anhörigstödet. I enkätsvaren framgår också att några IFO-enheter uppger att de har svårt att få till gruppverksamhet för anhöriga.

- **Äldreomsorg**

Stöd till anhöriga ingår helt eller delvis i den ordinarie verksamheten uppger man i äldreomsorgens alla (15) svar. Nio uppger att de inte följer upp stödet. Av de som följer upp anhörigstödet så anges att det hos vissa sker årligen eller med annan regelbundenhet och i vissa fall vid uppföljning av kontaktmannaskap. Stödet förmedlas både vid inflyttning och kontinuerligt så länge brukaren bor kvar, vid uppföljningar av insatser, vid sjukdom och vid livets slut. Anhöriga till personer med demens har särskilt anhörigstöd. Anhörigstöd ges också via anhörigräffar. Utmaningar som lyfts fram är; att få tiden att räkna till, brister på tydlighet i uppdrag men också svårigheten i att få anhörigstödet till ett integrerat uppdrag i vardagsarbetet. Man upplever det svårt att synliggöra anhöriga och deras behov av stöd. Systematisering, strukturering, kompetens är andra områden som också beskrivs som utmaningar. Det är också en utmaning att förankra anhörigstöd i kommunledningen. De är bra på att ha stödjande samtal och att se vad anhöriga behöver. Man framför att anhörigstöd inom demensvården fungerar bättre än inom övrig äldreomsorg. Pandemin har också varit och är fortfarande en utmaning med bland annat mindre kontakt med anhöriga, färre träffar, sämre kommunikation, mindre avlösning, avlastning och växelvård.

- **Funktionshinder**

Inom detta verksamhetsområde har vi fått sju svar, och av dessa är fyra av svaren från samma kommun, Tanum. Tre av dessa uppger att stöd till anhöriga inte ges inom den ordinarie verksamheten i Tanum. Av de totalt sju svaren på enkäten inom detta verksamhetsområde uppger tre att de ger anhörigstöd men att det finns utmaningar. En utmaning är att ge stöd före beslut om insats. Ett svar handlar om att en översyn av stöd till anhöriga är på gång. Det finns också en önskan om ett förtydligt uppdrag och en översyn av struktur och rutiner.

- **Socialpsykiatri**

Vi har fått in tre svar från verksamhetsområde socialpsykiatri, det är från Trollhättan, Orust och Mellerud. Det som sticker ut i dessa svar är att det nästan bara är här som vänner är en anhörigmålgrupp. Det framkommer också att vissa brukare har få anhöriga runt sig, vilket kan bero på att inte alla brukare vill involvera anhöriga. En annan aspekt som framkommer är att anhöriga kan ha extra stora behov av stöd och avlastning när de har anhöriga med psykisk ohälsa. Det vi märker när vi läser svaren är att det som rör anhörigstöd sticker ut på ett annat sätt i dessa tre svar från socialpsykiatri, än i svar från andra område.

- **Hemsjukvård, rehabilitering**

Av de nio som har svarat uppger sex att anhörigstöd ingår helt eller delvis i det ordinarie arbetet. Två har svarat ”vet inte”. Det är framför allt maka/make som är målgruppen för anhörigstöd här. Det är genom samtal via fysiska möten och i telefon som stödet ges. Det är en utmaning att hålla i erbjudandet om stöd till anhöriga, då anhöriga många gånger tackar nej till erbjudet stöd i början av deras kontakt med den kommunala hälso- och sjukvården. Några chefer inom hemsjukvården känner inte till hur anhörigstöd ges i den egna verksamheten. Dessa önskar struktur och strategi för frågan om stöd till anhöriga. Personalen på anhörigcentraler ses som en viktig samarbetspartner. Man framför också att det upplevs som omöjligt att möta det stora behovet av anhörigstöd inom ordinarie verksamhet i hemsjukvården.

Fyrbodals kommunalförbund – 14 kommuner samarbetar för hållbar utveckling

Museigatan 2 • Box 305 • 451 18 Uddevalla
Vxl 0522-44 08 20 • kansli@fyrbodal.se www.fyrbodal.se